

NOVUM

Magazine der Juridische Faculteit Universiteit Leiden

**Column Prof.
Kinningg**

*Here is a republic
for you*

Actualiteiten

*Belastingplan 2025:
overdrachtsbelasting en
de kavelruilvrijstelling*

Kappen met bullshitbanen, red de planeet!

Questionair
Jessie Pool

**Uitspraak van de
maand**

*De stealthing-zaak: van
historische veroordeling
naar vrijspraak*

INHOUDSOPGAVE

3	Voorwoord Een frisse start
4	Column prof. dr. Andreas Kinneging Here is a republic for you
7	Actualiteiten Belastingplan 2025: overdrachts- belasting en de kavelruilvrijstelling
9	Kabinet-Schoof: eenheid boven alles?
11	Questionair Asst. Prof. Jessie Pools
14	Vrijheid van meningsuiting op school: Verenigde Staten vs. Nederland
17	Uitspraak van de maand De stealthing-zaak: van historische veroordeling naar vrijspraak
19	Gastschrijver Kappen met bullshitbanen, red de planeet!
22	Ilja's indolente ironie

VOORWOORD

Waarde lezer,

Ik heet u van harte welkom in de oktober-editie van NOVUM Magazine. Een jaar geleden schreef ik nog niet voor het blad en nu schrijf ik het voorwoord: dat had ik nooit kunnen voorspellen. Daarom een klein, ongevraagd advies: verspil geen kostbare tijd aan het minutieus plannen van uw volledige studieloopbaan. Volg uw interesses en sta open voor nieuwe ervaringen!

We staan immers aan het begin van het academisch jaar. Er worden weer tal van nieuwe kansen en uitdagingen op ons afgevuurd, of die leggen we onszelf op. De ene student start met een stage en de andere maakt een eerste tentamen (hierbij uw herinnering om nu écht te gaan beginnen met studeren, het is immer als oktober!).

Hierbij een hart onder de riem voor alle Leidse nieuwkomers. Laat u niet ontmoedigen door de stapels juridisch boeken en val niet voor het perfecte plaatje. Leg eerst de basis, dan volgt de rest vanzelf! Een fulltime studie combineren met een bijbaan, nevenactiviteiten, sport en een sociaal leven kan overweldigend zijn. Geen noodzaak om dit alles in één keer op een rij te hebben. Hoewel het misschien zo lijkt, heeft niemand (zelfs vierdejaars) dit alles op orde. Ik zeg niet: ga u vervelen. Ik zeg wel: wees ambitieus, maar ook realistisch.

De universiteit biedt de ruimte om uzelf te ontwikkelen als persoon, niet louter jurist. Grijp deze kans. Dat u dit leest, is al een stap in de goede richting, want deze editie staat opnieuw vol met waardevolle bijdragen die uw academische en juridische horizon zullen verbreden!

Namens de gehele redactie wensen wij u veel leesplezier.

Sjoukje Kraak,
Hoofdredacteur NOVUM

HERE IS A REPUBLIC FOR YOU

DOOR: ANDREAS KINNEGING

Toen in 1989 de Berlijnse Muur viel -en de rest van het "IJzeren Gordijn" niet te vergeten, die van noord naar zuid door heel Europa liep- heb ik, net als vrijwel iedereen, een hele tijd gedacht dat de tijd van de "grote politiek" nu voorbij was, omdat iedereen liberaal-democraat was geworden en dus alleen de "administratie der dingen" resteerde, oftewel "kleine politiek". Politiek la Mark Rutte om zo te zeggen.

Enkele "enclaves" daargelaten natuurlijk, zoals de Islamitische wereld, maar die landen zouden uiteindelijk ook wel toetreden tot het kamp der liberale-democratieën. Dat was slechts een kwestie van tijd. Dan zou het eindstadium bereikt zijn: de gehele wereld een samenstel van liberale democratieën, waarin een ieder, gelijk voor de wet, op zijn eigen manier het geluk kon nastreven. Beter kon niet. Een gelukkig einde aan "de geschiedenis" dus. Niet dat de tijd niet verder zou gaan -natuurlijk wel-, maar er zouden geen verdere revoluties, omwentelingen en oorlogen meer zijn, als dit einde mondiaal eenmaal was bereikt.

Langzaam maar zeker sloeg echter toch de twijfel bij mij weer toe en inmiddels ben ik de overtuiging toegedaan dat het waarschijnlijk met de liberale democratie op niet al te lange termijn gedaan zal zijn. Mijn grenzeloos optimisme is dus omgeslagen in diep pessimisme. Verre van het eindstadium te zijn, is de liberale democratie zoals wij die kennen - of beter: gekend hebben - een gelukkige staatsvorm geweest, die door allerlei omstandigheden een periode op bepaalde plaatsen heeft kunnen bestaan, maar nu overal op zijn einde loopt.

Ik ben zoals bekend niet de enige die pessimistisch is over de toekomst. De kranten staan vol met pessimistische verhalen over hoe deze tijd aan de jaren dertig doet denken en dus aan de tijd van het opkomend fascisme. Dit pessimisme is echter van volstrekt andere aard dan het mijne. Ik deel de opvatting die in de kranten (en op TV) wordt geuit geenszins. Sterker nog, ik vind die opvatting wereldvreemd, want de analogie met de jaren dertig is hysterisch en hilarisch.

Wie Orban, Meloni, Wilders, de AfD, Trump en wie er nog meer het rechterspectrum van de politiek opereert, - ja zelfs Putin - vergelijkt met de fascistie uit de jaren dertig, pleegt bedrog of getuigt van een verbazingwekkende onwetendheid. Met uitzondering van Putin zijn al deze mensen rechtgeaarde liberaal-democraten.

Hun opvattingen zijn in geen enkel opzicht "extreem-rechts" te noemen, want niet anders dan wat zelfs twintig jaar geleden nog volstrekt vanzelfsprekend was en door vrijwel iedereen in het Westen werd gedeeld. ("Extreem rechts" lijkt sowieso niet een beschrijvend concept te zijn, maar een kwalificatie die eerst en vooral bedoeld is om gewone mensen zoveel angst aan te jagen dat ze bepaalde dingen niet meer durven te uiten of zelfs maar te denken.)

Neen, mijn pessimisme over de toekomst van de liberale democratie komt niet voort uit angst voor de vermeende opkomst van "extreem-rechts". Het is gebaseerd op wat ik om mij heen steeds meer zie: de steeds grotere bereidheid om de principes van de liberale democratie opzij te zetten, juist bij de mensen die menen die principes te moeten verdedigen tegen "extreem-rechts".

Die ondermijning van de liberale democratie geschiedt bijvoorbeeld op grond van een oude drogredenering: "Geen tolerantie jegens de intoleranten"

Dat klinkt mooi, maar zet de poort wagenwijd open naar een repressieve politiek jegens de halve bevolking. Het gevolg van de toepassing ervan is dus een systeem van extreme intolerantie. "Intolerantie is tolerantie", in Orwells newspeak. Een van de voornaamste pijlers van de liberale democratie is juist de tolerantie tegenover de intoleranten. Iedereen mag vinden wat hij wil. Het enige wat niet mag, is je schuldig maken aan geweld en dreiging met geweld. Wie zich ergert aan de argumenten van een ander, dient met hem de discussie aan te gaan en niet hem, via de staatsmacht, de mond te snoeren.

Andreas Kinneging, Hoogleraar Rechtsfilosofie

Er wordt zelfs gespeeld met de gedachte om “democratiekritiek” strafbaar te stellen. Is deze staatsvorm dan een Heilige Koe, die boven elke vorm van kritiek verheven is? Merkwaardig, want de intellectuele grondleggers van de democratie -John Stuart Mill bijvoorbeeld- waren geheel en al doordrongen van de problematische aard ervan en hebben boeken vol geschreven over de vraag hoe ze in goede banen kan worden geleid. De democratie kan alleen maar worden behouden als ze voortdurend blootgesteld is aan kritiek van allerlei aard, zodat ze niet versteend tot een dood dogma, maar een levend, weldoordacht bezit is dat door de bezitters ook kan worden verdedigd met kracht van argumenten.

Interessant genoeg weerklinkt uit de mond van dezelfde mensen die de “democratiekritiek” willen verbieden, de aanklacht tegen het zogenaamde “populisme”. Democratie is een Heilige Koe, maar een flink deel van de bevolking is een gevaar voor de democratie, omdat het onvoldoende intellectueel en moreel niveau heeft. (Hillary Clinton’s “deplorables”.) En dat is iets waar -zegt men- populistische politici op gevaarlijke wijze op inspelen. Deze mensen moeten dus, in naam van de democratie, de pas worden afgesneden, door hen buitenspel te zetten. Met andere woorden: democratie ja, maar alleen voor geestelijk ontwikkelde en deugdzaam lieden. Hmm, oké, maar is dat nog wel democratie? Of zijn we weer aanbeland bij Orwell: “Democratie is eliteheerschappij van de weldenkenden”?

Er zijn in deze kring -eerlijk is eerlijk- genoeg mensen die tegenover zichzelf en soms ook tegenover anderen -doorgaans in de privacy van hun woonvertrekken - allang hebben erkend dat ze eigenlijk tegen de democratie zijn. Sommigen schrijven er zelfs boeken over. In 2016 verscheen van de hand van ene Jason Brennan, een Amerikaanse filosoof, bij Princeton University Press - een gerenommeerde,

linkse academische uitgever- het boek *Against Democracy*, dat inmiddels ook in een aantal andere talen is vertaald. Wat stelt Brennan? Dat de meeste burgers van een land “hobbits” zijn - niet geïnteresseerd in politiek-, of “hooligans” - irrationeel en bevooroordeeld. Er is maar een kleine groep -hij spreekt van “vulcans” - die goed op de hoogte is en onbevooroordeeld. Eigenlijk, vindt de auteur, zouden alleen deze mensen stemrecht moeten hebben. Daar zit natuurlijk veel in, ware het niet dat men in de praktijk vooral mensen tegenkomt die weliswaar van zichzelf denken “vulcans” te zijn, maar in werkelijkheid noch goed op de hoogte, noch onbevooroordeeld zijn. Het is nog niet bon ton hardop in het openbaar te zeggen dat het “lagere volk” het stemrecht moet worden ontnomen, maar ik verwacht dat dat niet al te lang meer op zich zal laten wachten. In de tussentijd werkt men zoveel mogelijk om de democratie heen en tracht deze zoveel mogelijk te “neutraliseren”, in het bijzonder via de rechter.

Hoe gaat dat? Bijvoorbeeld via stichtingen “in het algemeen belang” (ANBI). Zulke stichtingen mogen in Nederland procederen in naam van een hele categorie mensen (bijv. leprozen), of van een bepaald “algemeen belang”, zoals milieubescherming en het tegengaan van klimaatverandering. Deze stichtingen - vaak deels of geheel gefinancierd uit overheidssubsidie i.e. belastinggeld - maken o.a. gebruik van het bestaan van het overvloedig en groeiend aantal internationale verdragen en de directe doorwerking daarvan (art. 93 en 94 Gw.), om de overheid en/of het bedrijfsleven en/of de burger hun wil op te leggen, geheel en al buiten het parlement en de regering om.

Het Urgenda-arrest is daarvan één voorbeeld, maar er is een hele reeks van dit soort arresten. Uiteraard werkt de rechter hieraan graag mee, want ook deze meent doorgaans dat hijzelf een “vulcan” is, die de liberale democratie moet beschermen tegen het gepeupel.

Wie kritiek heeft op deze gang van zaken en erop wijst dat de liberale democratie in de afgelopen decennia gaandeweg steeds meer onder curatele is gesteld, o.a. door de (nationale en internationale) rechter en we ons dus sluipenderweg bewegen van een democratie naar een dikastocratie -de heerschappij van de rechter-, wordt met een beroep op de rechtsstaat weggewoven. Maar een rechtsstaat is niet hetzelfde als een rechtersstaat.

Hoe zal het verdergaan? Wat zal de toekomst ons brengen? Analytisch zijn er twee mogelijkheden.

Of we gaan verder op het ingeslagen pad en dan wordt de onder-curatele-stelling van het volk de komende jaren en decennia geperfectioneerd. Dan is het afgelopen met de liberale democratie. We krijgen dan een systeem dat lijkt op het Chinese politiek-bestuurlijke bestel. Overigens is het heel goed mogelijk en zelfs waarschijnlijk dat deze werkelijkheid gepaard zal gaan met een liberaal democratische façade, met een fantastische grondwet, waarin alle rechten van de mens en de burger uitgebreid staan opgesomd en het democratisch karakter van het staatsbestel feestelijk wordt geproclameerd. Net als in China.

Of we keren op onze schreden terug en gaan echt ons best doen de liberale democratie te behouden. Maar dat vereist nogal wat. Eerst en vooral een zekere nederigheid in de ziel van al die mensen die zichzelf als “vulcan” beschouwen en het gewone volk als “hobbits” en “hooligans”. Want verreweg de meesten die zich als “vulcan” beschouwen zijn in werkelijkheid net zo onwetend en bevooroordeeld als de mensen waar ze zo op neerkijken. En soms zelfs meer.

Net als de overige Founding Fathers ging Benjamin Franklin, toen de US Constitution in concept af was, terug naar zijn eigen “state”, in casu Pennsylvania, om dat concept ter ratificatie aan de kiezers voor te leggen.

De woorden die hij uitsprak bij die gelegenheid, zijn memorabel en ter harte te nemen: “Here is a republic for you, if you can keep it”.

ACTUALITEITEN

Overdrachtsbelasting ontlopen met de kavelruilvrijstelling: kan het Belastingplan 2025 hier verandering in brengen?

DOOR: SABINE PENNINGNS

10,4% overdrachtsbelasting betalen: het is geen aantrekkelijke optie voor belastingplichtigen die overwegen om een tweede woning aan te schaffen. Zo onaantrekkelijk, dat er misbruik wordt gemaakt van bestaande vrijstellingen om de verschuldigde belasting te ontlopen, zo concludeerde de politiek.¹ Een van die vrijstellingen is de kavelruilvrijstelling, oorspronkelijk bedoeld voor boeren die hun percelen onderling op een meer efficiënte manier wilden distribueren.² Inmiddels zijn landeigenaren echter niet de enigen die gebruikmaken van de vrijstelling: door middel van een eenvoudige constructie profiteren ook andere belastingplichtigen van de fiscale faciliteit.³ Nieuwe wetgeving moet hier verandering in brengen.⁴

Kavelruil wordt in Nederland al ingezet sinds 1916.⁵ De bedoeling is om het land zo in te richten dat de grond zo economisch mogelijk wordt benut.⁶ Door middel van kavelruil kunnen boeren bijvoorbeeld een stuk grond verwerven dat dichterbij hun andere akkers ligt.⁷ In ruil daarvoor staan zij weer een stuk grond af dat voor een collega gunstiger gelegen is.⁸ De kavelruilvrijstelling bestaat om dit gedrag te bevorderen. Om hiervoor in aanmerking te komen, moeten er minstens drie deelnemers zijn, die allemaal percelen of gebouwen inbrengen.⁹ Twee van deze deelnemers moeten ook met grond of gebouwen worden terugbetaald.¹⁰ Art. 12.44 lid 2 Omgevingswet verwoordt dit als volgt: ‘Overeenkomsten waaraan drie partijen deelnemen, worden alleen als kavelruil aangemerkt als alle partijen onroerende zaken inbrengen en ten hoogste een van hen daartegen alleen een geldsom bedingt’. Alleen dan is de kavelruilvrijstelling van toepassing en is er geen overdrachtsbelasting verschuldigd.¹¹

Ondanks deze stringente voorwaarden, is het mogelijk geweest voor belastingplichtigen die niet betrokken zijn bij een agrarische onderneming om gebouwen belastingvrij over te dragen. Dit gebeurt door een derde partij toe te voegen aan de overeenkomst, die wel over landbouwgrond beschikt.¹² Door vooraf land te verkopen aan een van de twee partijen, en daarna ook binnen de officiële kavelruil grond bij te dragen, zorgt de aanwezigheid van de derde partij ervoor dat aan alle voorwaarden van de kavelruilvrijstelling is voldaan.¹³ Om de misbruikconstructie compleet te maken, kan de grondinbrengende partij op een later moment zelfs zijn percelen weer terugkrijgen en hergebruiken in een nieuwe, kunstmatige kavelruilovereenkomst.¹⁴

Dat dit vanuit overheidsperspectief niet wenselijk is, is duidelijk. Al in 2016 bleek uit onderzoek van Wageningen University & Research dat belastingplichtigen lang niet altijd gebruikmaakten van de vrijstelling uit agrarische overwegingen, maar enkel om hun fiscale last te verlichten.¹⁵ Hieruit bleek ook dat het voor het overheidsbudget cruciaal is dat de constructie wordt aangepakt.¹⁶ Inmiddels ligt er ook een wetsvoorstel om de vrijstelling aan te passen.¹⁷

De belangrijkste wijziging is dat de overdracht van woningen helemaal wordt uitgesloten van de kavelruilvrijstelling.¹⁸ Over de (ver)koop van een woning is dus altijd overdrachtsbelasting verschuldigd. Dit is alleen anders wanneer het gaat om een agrarische bedrijfswoning die ten behoeve van de landbouwonderneming opereert.¹⁹

Bovendien geldt er voor een dergelijk gebouw een voortzettingseis: het pand moet minstens tien jaar de functie van agrarische bedrijfswoning blijven vervullen, om voor de vrijstelling in aanmerking te blijven komen.²⁰ Met de aanpassing moet bereikt worden dat gewone woningen die geen rol vervullen binnen een agrarisch bedrijf niet meer onder de vrijstelling vallen.²¹ Dit moet ook de gelijkheid ten goede komen: belastingplichtigen die geen misbruik maken van de kavelruilvrijstelling, moeten immers wel belasting betalen over door hen verworven woningen.²²

Toch is het wetsvoorstel door de praktijk niet met enthousiasme onthaald, zo blijkt uit de internetconsultatie. De Vereniging van Agrarisch Specialisten in het Notariaat vindt de voortzettingseis van tien jaar bijvoorbeeld te lang: dit zorgt ervoor dat bedrijven niet adequaat kunnen reageren op maatschappelijke veranderingen en belemmert hun vrijheid om zich te verplaatsen of hun onderneming stop te zetten.²³ De Nederlandse Orde van Belastingadviseurs wijst bovendien op de toegenomen uitvoeringslast voor de Belastingdienst, die nu moet toetsen aan meer vereisten om te bepalen of de vrijstelling van toepassing is.²⁴ Bijzonder hoogleraar agrarisch recht prof. Rheinfeld wijst erop dat de zeer beperkte toepasbaarheid van de vrijstelling op gebouwen schrijnend is in het licht van de grote veranderingen die plaats moeten vinden binnen de agrarische sector.²⁵ Het nieuwe wetsvoorstel maakt het immers moeilijker voor boeren om hun landbouwgrond deels om te zetten in andere ondernemingsvormen, zoals kampeerplekken.²⁶ Tot slot is het voor de voortzettingseis niet nodig dat het bezit van het pand in dezelfde handen blijft, merken Gerrits & van Gulick Notarissen op.²⁷ Dit betekent dat de misbruikconstructie waarbij grond over en weer wordt verkocht en dan weer teruggekocht om te voldoen aan de kavelruilvrijstelling onder omstandigheden nog steeds mogelijk is.²⁸ In dat opzicht bereikt het wetsvoorstel zijn doel dus niet.

Voor de politiek zal het dus niet makkelijk zijn om alle mogelijke ontsnappingsroutes af te sluiten. Toch zal de nieuwe wetgeving wel een zeker doorzettingsvermogen vereisen van de belastingplichtige die zijn woning graag belastingvrij wil verkrijgen. Voor de fiscale leek is het begrijpen van de rechtmatige kavelruil al ingewikkeld genoeg – laat staan het ontwerpen van nieuwe misbruikconstructies. Wie weet is het eenvoudiger om ‘gewoon’ belasting te betalen. ■

Kabinet-Schoof: eenheid boven alles?

DOOR: SJOUKJE KRAAK

Dat het kabinet-Schoof anders te werk zou gaan dan enig voorafgaand kabinet werd al duidelijk tijdens de formatie. “Partijen vinden het van belang een open, feitelijk en fel debat te kunnen voeren, maar houden elkaar en anderen daarbij heel”, zo schreef informateur Plasterk in zijn brief aan de Tweede Kamer. Kennelijk was het noodzakelijk om expliciet te benadrukken dat partijen elkaar en anderen niet zouden beschadigen tijdens debatten. Anders te werk gaan is op zichzelf geen probleem, innovatie is immers de motor van onze samenleving. Echter, wanneer de basisbeginselen van het staatsrecht systematisch worden geschonden ligt dit anders. Voornamelijk het homogeniteitsbeginsel heeft sterk te lijden onder dit kabinet.

Eenheid is fundamenteel

Dr. A.M. Donner beschreef het homogeniteitsbeginsel als het kernprincipe van het functioneren van de ministerraad. Ministers dienen, ongeacht hun politieke achtergrond en persoonlijke overtuigingen, naar buiten toe altijd uit één mond te spreken en zich hiernaar te gedragen. Dit garandeert niet alleen de eenheid in besluitvorming binnen de regering, maar is ook essentieel om met gezag op te treden tegenover het parlement en de samenleving. Daarnaast heeft het een praktisch belang, in de duidelijke woorden van hoogleraar Wim Voermans: “burgers snappen anders niet meer wat er besloten is en welke regels zij moeten volgen”.

Dit fundamentele beginsel is vastgelegd in artikel 12 lid 2 van het Reglement van Orde van de Ministerraad: “In geen geval handelt een minister of staatssecretaris tegen een besluit van de raad”. Op het eerste gezicht lijkt het homogeniteitsvereiste alleen betrekking te hebben op besluiten van de ministerraad, maar het gaat verder dan dat. Ook over politieke standpunten en vraagstukken in het algemeen wordt enige eenstemmigheid verwacht, met uitzondering van verkiezingscampagnes, waarin meer ruimte is voor afwijkende standpunten. Het feit dat het kabinet naar buiten toe één geluid laat horen, betekent niet dat er intern geen conflicten zijn. Besluitvorming vindt vertrouwelijk plaats juist om de eenheid te bewaken. Wanneer deze conflicten naar buiten komen, kan dat een teken zijn van een naderende kabinetscrisis, of zelfs een kabineterval.

Het is niet zo dat een minister bij elke afwijkende mening direct opstapt of wordt ontslagen. Als een minister zich openlijk tegen een regeringsbesluit keert, wordt de situatie echter anders. Toen voormalig premier Mark Rutte in 2021 staatssecretaris Mona Keijzer ontsloeg, omdat zij in alle openheid stevige twijfels uitte over de coronapas, verklaarde hij achteraf: “Het hoeft niet altijd koekoek éénzang te zijn, maar dit ging veel te ver.” Wanneer de grens is overschreden is er geen weg terug.

Eenheid is fundamenteel

Kabinet-Schoof is een mengelmoes van ideologisch uiteenlopende partijen, hetgeen optreden als een eenheid juist belangrijker en tegelijkertijd uitdagender maakt. Tevens heeft dit tot gevolg gehad dat de coalitiepartijen op belangrijke punten zoveel water bij de wijn moesten doen dat van hun verkiezingsbeloften weinig meer over is gebleven.

De coalitie heeft een (vaag) hoofdlijnenakkoord opgesteld dat afgelopen mei werd gepresenteerd. Dit ging ook niet zonder slag of stoot. Tijdens het eerste debat hierover werd Schoof vooral onder vuur genomen door de coalitiepartners, terwijl de oppositie hem opvallend genoeg leek te sparen. PVV-leider Geert Wilders noemde Schoof's woorden “slappe hap” en minister Fleur Agema ging tijdens het debat direct tegen de premier in een post op X (voorheen: twitter).

Toen de coalitie Schoof in de kou liet staan, snelde de oppositie te hulp! Partijen zoals CDA en CU dienden bijna symbolisch een ‘motie van medelijden’ in. Schoof benadrukte zelf dat het kabinet “geen kleuterklas” is, maar het is ook zeker geen eenheid.

Voor waarnemend NSC-fractievoorzitter Nicolien van Vroonhoven lijkt dat het niet waard. In een interview met de Volkskrant verklaarde zij dat haar partij de asielmaatregelen van het kabinet niet zou steunen als de Raad van State hier negatief over oordeelt. De partij kan het niet over haar hart verkrijgen om een (verzonnen) asielcrisis uit te roepen om noodwetgeving in te zetten. Dit leidde tot woedende reacties vanuit coalitiegenoten PVV en VVD.

Tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen werd opnieuw duidelijk dat Kabinet-Schoof worstelt met interne verdeeldheid. De partijloze premier leek buiten het parlement meer zelfvertrouwen en rust uit te stralen, maar tijdens het debat viel hij terug in paniek en twijfel. De boosdoener: de noodwet voor de ‘asielcrisis’. Voor de PVV een must-have, voor de NSC een doorn in het oog. De volledig zwart gemarkeerde ambtelijke stukken over de asielnoodwet waren kantelpunt voor de oppositie én Van Vroonhoven. De NSC-fractievoorzitter kon het (wederom) niet langer aanzien. Ze stelde kort en krachtig: “Artikel 68 van de Grondwet”, ook wel het inlichtingenrecht van de Tweede Kamer. Een vernietigende blik van coalitiegenoot en VVD-fractievoorzitter Dilan Yesilgöz als gevolg. Ondanks dat het niet zo lijkt, is de NSC vrijwillig in het kabinet gestapt. De vraag is waarom je als partij deel wilt uitmaken van een regering waarvan je een van de belangrijkste punten in het (zelf opgestelde) regeerprogramma niet steunt. Het in stand houden van deze gefragmenteerde coalitie, die eenheid moet uitstralen maar dat duidelijk niet doet, schaadt het vertrouwen in het gezag van de overheid. Het kabinet heeft immers ‘Hoop, Lef en Trots’ beloofd.

‘Lef’ is er in overvloed. Staatsnoodrecht inzetten en de Eerste en Tweede Kamer buitenspel zetten, terwijl er simpelweg geen sprake is van een uitzonderlijke noodsituatie. Het gevoel van ‘Trots’ zal in ieder geval ontbreken bij de NSC die groot belang hecht aan ‘goed en transparant bestuur’. Dan is er altijd nog de ‘Hoop’ dat het kabinet zichzelf weer bijeen raapt, want één ding is duidelijk: Kabinet-Schoof is verdeeld, met de PVV, VVD en BBB aan de ene kant, en de NSC aan de andere kant. Zonder de steun van de NSC komt het kabinet echter ook niet ver. Als openlijke verdeeldheid daadwerkelijk een indicatie is van een nadere kabinetscrisis, hoeven we wellicht niet lang te wachten op nieuwe verkiezingen.

Conclusie: eenheid boven alles?

Donner was kritisch over situaties waarin ministers zich niet aan het homogeniteitsbeginsel hielden en dat is begrijpelijk binnen het raamwerk van een stabiele regering. Het functioneren van Kabinet-Schoof roept echter de vraag op of eenheid op zichzelf voldoende is. Schijneenheid zonder overtuiging kan evenzeer schadelijk zijn voor het gezag en vertrouwen in de regering. Daarnaast is het soms belangrijk om principieel te blijven. Eenheid mag geen doel op zich zijn, zeker niet wanneer dit resulteert in besluiten die in strijd zijn met fundamentele waarden of het algemeen belang. Dat partij A onrechtmatig noodwetgeving wil invoeren, betekent niet dat partij B dit zomaar moet laten gebeuren. Kabinet-Schoof laat zien dat homogeniteit alleen waardevol is als deze gebaseerd is op gedeelde principes en een eerlijk debat – anders is het slechts een façade die uiteindelijk toch niet houdbaar is. ■

QUESTIONNAIRE

Asst. Prof. Jessie Pool

DOOR: CAS DE KONING

Deze maand interviewde NOVUM Magazine Jessie Pool. Zij studeerde zowel rechtsgeleerdheid als economie aan de Erasmus Universiteit, en volgde de master Ondernemingsrecht aan de Leidse rechtenfaculteit. Vervolgens rondde zij in 2022 haar empirische proefschrift over de rol van de curator bij de aanpak van onregelmatigheden af. Tegenwoordig is zij onder meer actief als docent Ondernemings- en insolventierecht op het Kamerlingh Onnes Gebouw.

Wat is uw belangrijkste karaktertrek?

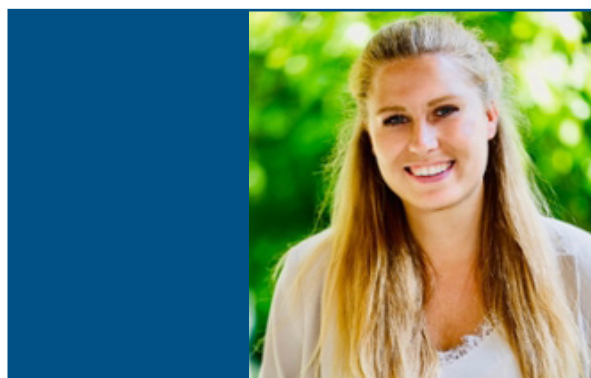
Relativeringsvermogen. Ik ben in staat om vervelende of onverwachte situaties in perspectief te plaatsen. Hierdoor raak ik niet snel van slag, en ben ik meestal in staat om rustig en rationeel te blijven, zelfs wanneer dingen anders lopen dan gepland. Dit voorkomt dat ik snel boos of emotioneel reageer. Ik neem mezelf hierdoor ook niet al te serieus.

Wat is uw favoriete eigenschap in anderen?

Eerlijkheid. Ik waardeer het enorm wanneer mensen oprecht zijn, zelfs als de waarheid niet altijd makkelijk is om te horen. Eerlijkheid zorgt voor vertrouwen en maakt communicatie open en helder. Ik merk dat ik liever werk met mensen die direct en transparant zijn, omdat dit misverstanden voorkomt en een basis vormt voor een goede samenwerking.

Wat is volgens u de belangrijkste eigenschap van een jurist?

Maatschappelijk bewustzijn. Rechtsgeleerdheid is geen exacte wetenschap. Van juristen wordt verwacht dat zij aan de hand van omstandigheden van het geval kleuring geven aan het geldende recht. Juist omdat rechtsgeleerdheid geen exact wetenschapsgebied is, en beslissingen een grote impact kunnen hebben op individuen en de maatschappij, is het essentieel dat een jurist zich bewust is van de bredere maatschappelijke context waarin hij of zij opereert. Dit bewustzijn helpt bij het interpreteren en toepassen van regels op een manier die niet alleen recht doet aan de letter en de geest van de wet, maar ook voorkomt dat juridische beslissingen los komen te staan van de realiteit waarin ze worden genomen.

Wat is uw favoriete wet?

Mijn favoriete wet is de Faillissementswet. Deze wet heeft niet alleen mijn bijzondere interesse omdat een groot deel van mijn onderzoek zich richt op vraagstukken rondom insolventie en herstructurering, maar ook vanwege de unieke geschiedenis ervan. De Faillissementswet bestaat al honderden jaren en hoewel er natuurlijk aanpassingen en modernisering zijn geweest, functioneert de wet op hoofdlijnen nog steeds prima. Dit toont aan dat de wet robuust is en flexibel genoeg om mee te bewegen met veranderingen in de maatschappij.

Welk wetsartikel zou u willen afschaffen?

Als ik mag kiezen voor aanpassen en niet zo zeer afschaffen dan ga ik voor artikel 69 van de Faillissementswet. Dat artikel geeft schuldeisers de mogelijkheid om bij de toezichhoudende rechter-commissaris op te komen tegen beslissingen, handelen of nalaten van de curator die het faillissement afwikkelt. Het zou rechtvaardiger zijn als ook zij in bepaalde gevallen bezwaar zouden kunnen maken, waardoor de belangen van een bredere groep stakeholders beter worden beschermd.

Wat is uw favorite arrest?

Dat is een lastige. Als ik kijk naar de afgelopen jaren dan is dat het Mobile Services-arrest, waarin de Hoge Raad heeft overwogen dat een bestuurder van een vennootschap om (even platgezegd) onder aansprakelijkheid uit te komen, mag aanvoeren dat hij naast kennelijk onbehoorlijk ook gewoon stom heeft gehandeld, en dat het stomme handelen de oorzaak is geweest van het faillissement en niet het kennelijk onbehoorlijke handelen. Wat ik fascinerend vind aan dit arrest is de ruimte die het biedt voor bestuurders om zich te verdedigen tegen persoonlijke aansprakelijkheid, op grond van hun eigen handelen. Ik vraag me af of deze conclusie recht doet aan de belangenafweging tussen bestuurders en schuldeisers.

Wat is uw motto?

‘Iedereen heeft zijn eigen erg.’ Omdat ik zelf goed kan relativiseren en dingen niet snel persoonlijk opvat, merk ik soms dat ik onbewust ook van anderen verwacht dat zij hetzelfde doen. Daardoor kan het lijken alsof ik hun problemen niet serieus neem. Dit motto herinnert me eraan dat iedereen anders reageert op situaties, en dat wat voor mij klein of onbelangrijk lijkt, voor iemand anders juist heel zwaar kan zijn. Ik probeer me daarom altijd in te leven in de ander en zonder oordeel te begrijpen waarom iets voor hen vervelend of moeilijk is.

Wat maakt uw vakgebied (het ondernemings- en insolventierecht) zo interessant?

Het ondernemingsrecht en het insolventierecht zijn rechtsgebieden waar veel regels samenkomen. Om deze rechtsgebieden goed te kunnen begrijpen, is kennis van het verbintenissenrecht, het goederenrecht en soms ook het Europese en internationale recht van belang. Wat dit vakgebied zo boeiend maakt, is de manier waarop al deze rechtsgebieden samenkomen en elkaar beïnvloeden, zeker in complexe faillissementen en herstructureringen. De uitdaging ligt erin om de soms abstracte en gelaagde regels praktisch toepasbaar te maken. Het geeft veel voldoening om iets wat op het eerste gezicht ingewikkeld lijkt, helder uit te leggen en te laten zien hoe de verschillende rechtsgebieden met elkaar verweven zijn.

Wat doet u het liefst in uw vrije tijd?

Sportwedstrijden kijken. Van voetbal tot formule 1.

Wie is uw favorite schrijver?

De laatste tijd is dat Yuval Noah Harari.

Wat is het beste boek ooit geschreven?

Lastige vraag, als ik kijk naar boeken die ik het afgelopen jaar heb gelezen dan springt voor mij *In the Light of What We Know* van Zia Haider Rahman eruit.

Wat is de belangrijkste les die u ooit is geleerd en wie leerde u die les?

‘C’est le ton qui fait la musique.’ Ik houd van snelle en efficiënte communicatie, maar in het verleden merkte ik dat mijn korte, directe e-mails soms anders werden opgevat dan ik had bedoeld. Mijn promotor, Reinout Vriesendorp, die dol is op tegeltjeswijsheden, legde me uit dat het niet alleen om de inhoud gaat, maar ook om de toon. Sindsdien ben ik me veel bewuster van hoe ik iets overbreng, vooral in schriftelijke communicatie. Nog steeds als ik korte berichtjes uitstuur, denk ik aan dit Franse agadium.

Als u de student Jessie van destijds een advies zou mogen geven, welk advies zou dat dan zijn?

Ik zou mezelf het advies geven om goed voorbereid naar elk college en elke werkgroep te gaan, en daarnaast vooral te genieten van alles wat het studentenleven te bieden heeft. Ik laat het graag aan de lezer welke van deze twee adviezen ik destijds heb opgevolgd. ■

**Ik werk elke dag
samen met de beste
mensen.**

Bij BarentsKrans kom je écht verder.

Wij houden van uitdagingen. Jij ook? Bij BarentsKrans werken we in hechte teams aan complexe zaken. Nationaal en internationaal. Dit vraagt om kwaliteit en karakter, zowel van jou als van het team. Je ontwikkelt je daarom zakelijk en persoonlijk. Zo werken we met plezier samen en kom je écht verder. Scan de QR-code en ontdek het hele verhaal van Suus.

werkenbijbarentskrans.nl

BarentsKrans

Vrijheid van meningsuiting op school: Het beste jongetje van de klas: de Verenigde Staten of Nederland?

DOOR: LENN GRUTERS

Het in de Verenigde Staten wereldberoemde Supreme Court arrest *Tinker v Des Moines* is de hoeksteen voor vrijheid van meningsuiting op scholen aldaar. Uit een 7-2 beslissing volgt de beroemde zin: “Students do not shed their constitutional rights to freedom of speech or expression at the schoolhouse gate”, welke ten grondslag ligt aan zo’n beetje alle zaken over vrijheid van meningsuiting op scholen nadien.²⁹ Vrijheid van meningsuiting kent een belangrijke plaats in het Amerikaanse constitutionele bestel, het is niet voor niks het First Amendment bij de grondwet. In Nederland is het recht op vrijheid van meningsuiting neergelegd in artikel 7 Gw en artikel 10 EVRM. Ook is er specifiek voor kinderen een garantie op vrijheid van meningsuiting neergelegd in artikel 12 Verdrag inzake de rechten van het kind (IVRK) en artikel 13, eerste lid, IVRK. Omdat het lijkt alsof de Nederlandse scholieren ook steeds mondiger worden de laatste jaren – denk bijvoorbeeld aan uitingen en acties omtrent klimaat – is het een passend moment om onszelf eens te vergelijken met onze Amerikaanse neven, om te bezien hoe onze eigen garanties omtrent vrijheid van meningsuiting voor scholieren zich verhouden tot die in de Verenigde Staten. Om het gemakkelijk te houden zal ik dit doen aan de hand van een fictieve casus. Vervolgens gaan we die casus toepassen op een school in de Verenigde Staten en Nederland, respectievelijk. In dit eerste deel zal de casus uiteen worden gezet en worden toegepast op het juridisch kader in de Verenigde Staten. In het tweede deel, dat in de volgende editie van *Novum* geplaatst zal worden, wordt de casus toegepast op de situatie in Nederland en zullen we zien of de vergelijking tussen beide landen ons iets leert.

Scholier Donaldus Trompet

Donaldus Trompet is een scholier op de openbare middelbare school ‘Zee-naar-meer College’. Onlangs heeft de goedgehartige rector van de school het mogelijk gemaakt voor alle vluchtelingen die zich melden gratis onderwijs te volgen op de school. Donaldus is het hier pertinent mee oneens. Hij vindt het oneerlijk dat hij en anderen, die in dit land geboren zijn, lesgeld moeten betalen en boeken moeten kopen, terwijl *zij* dat allemaal gratis krijgen. Daarnaast vindt Donaldus dat de kwaliteit van onderwijs achteruitgaat omdat de leraren meer tijd besteden aan *hen*. Dit gedachtegoed wordt ook gepropageerd door de lokale protestpartij: ‘Partij tegen Vreemdelingen zonder Verblijfsvergunning’, waarvan Donaldus actief lid is en welke is opgericht als reactie op het nieuwe beleid van de school. Het grootste doel van de partij is het afschaffen van dit beleid, of in ieder geval verspreiding ervan voorkomen. Donaldus besluit in een dulle was T-shirts te drukken om dit gedachtegoed uit te dragen, met de leus “Zonder verblijfsvergunning geen onderwijs!” op de voorkant en een Amerikaans/Nederlands paspoort op de achterkant. Hoewel Donaldus weet dat dit een gevoelig punt is onder leerlingen besluit hij het shirt toch te dragen.

Al bij het eerste lesuur ontstond er op de gang hevige discussie tussen Donaldus en medeleerlingen, terwijl ook een aantal leerlingen vroegen of hij voor hen ook zo’n shirt heeft. Zijn docent het eerste uur stuurt Donaldus de les uit omdat hij bang is dat het andere leerlingen afleidt en het shirt beledigde hem bovendien persoonlijk, vanuit zijn eigen migratieachtergrond.

In het opvolgende lesuur maatschappijleer ziet de docent Donaldus shirt en besluit een deel van de les te wijden aan een discussie omtrent vluchtelingen die gratis onderwijs volgen. In die les zitten ook een aantal vluchtelingen en zij vragen de docent of ze de les mogen verlaten omdat ze zich niet prettig voelen bij de discussie waarvan zij onderwerp zijn, terwijl ze niks aan de situatie kunnen doen. In de pauze ontstaat er op het plein een schreeuwende ruzie tussen vrienden van deze scholieren en Donaldus en zijn vrienden. Later die dag moet Donaldus zich melden bij de rector en die verbiedt hem het shirt te dragen op en rond Zee-naar-meer. De rector geeft aan dat het volgens hem zorgt voor te veel afleiding en hij is bang dat het tot opstootjes onder leerlingen gaat leiden. Donaldus vindt het allemaal onzin, hij heeft toch vrijheid van meningsuiting?! Hij noemt de rector een rode hond, waarop hij naar huis wordt gestuurd. De rector verdedigt zijn beslissing later nog tegenover andere schoolfunctionarissen met het oog op ongewenste publiciteit, ze willen immer niet bekend staan als een racistische school. Nu volgt een behandeling van de casus vanuit het perspectief van de Verenigde Staten en Nederland respectievelijk.

First Amendment vrijheid van meningsuiting

Het verbieden van het dragen van het shirt met de leus “Zonder verblijfsvergunning geen onderwijs!” op de voorkant en een Amerikaans paspoort op de achterkant is hoogstwaarschijnlijk een schending van het *First Amendment* recht op vrijheid van meningsuiting van Donaldus Trompet. Nu volgt kort een uiteenzetting van het Amerikaans juridisch kader, gevolgd door een toepassing van dat kader op onze casus.

Over het algemeen verliezen scholieren hun recht op vrijheid van meningsuiting niet bij de schoolpoort en het reguleren van expressie door scholieren is alleen toegestaan wanneer deze “materieel en substantieel de werkzaamheden van de school verstoort of de rechten van de andere scholieren aantast” op het moment van de expressie, of wanneer de school “redelijkerwijs een materiële of substantiële verstoring kan verwachten” in navolging van de expressie.³⁰ Daarnaast oordeelde het Supreme Court dat een school categorisch grof, vulgair of obscene taalgebruik mag verbieden dat de ‘educatieve missie’ verstoort.³¹ Het Tenth Circuit oordeelde dat onder *Tinker v Des Moines* de loutere wens om ongemak of onprettige situaties te vermijden niet voldoende is om de vrijheid van meningsuiting van studenten te beperken.³² Ook is een niet nader onderbouwde angst of vrees voor verstoring niet voldoende om het recht op vrijheid van meningsuiting te beperken.³³ Ten slotte is het nog belangrijk om te benoemen dat het hoog in het vaandel staat dat scholieren profiteren van een omgeving waarin zijn uiteenlopende standpunten openlijk kunnen uiten en wanneer zij leren de mening van anderen te verdragen.³⁴

In *Fraser* gaf een scholier een toespraak ter promotie van een van zijn vrienden voor een functie in de leerlingenraad tijdens een schoolvergadering voor enkele honderden van zijn medescholieren. Deze scholier kon gestraft worden omdat de toespraak als aanstootgevend vulgair werd gezien vanwege expliciete seksuele opmerkingen in zijn toespraak. Een leraar vond het in navolging van de toespraak zelfs nodig om wat leestijd te besteden aan het bespreken van de gebeurtenissen tijdens de schoolvergadering.

Daarentegen werd in *Tinker* een specifiek beleid aangenomen door de school, die scholieren verbood om zwarte armbanden te dragen met de politieke boodschap om te protesteren tegen de Vietnamoorlog. De schorsing van een groep scholieren die deze armbanden op schoolterrein droegen was echter geen gerechtvaardigde beperking van het recht op vrijheid van meningsuiting, aangezien er geen noemenswaardige huidige, of eerdere, verstoringen waren door het dragen van de armbanden. Het verbieden van het dragen van de armbanden kwam dus voort uit een loutere angst dat er verstoringen zouden kunnen plaatsvinden.

In *Barber* kon het dragen van een T-shirt met een politieke boodschap, waarop een afbeelding van Bush stond met het onderschrift “*International Terrorist*”, op het schoolterrein niet worden verboden, omdat het niet verwees naar alcohol, drugs, seks en het werd derhalve niet als obscene, vulgair of grof beschouwd, zoals vereist is na de uitspraak in *Fraser*. Het feit dat één student een bedreiging uitte, en één leraar opmerkte dat het shirt ongepast was, vormde niet genoeg verstoring van de activiteiten van de school. Vooral omdat er geen ander bewijs was dat het T-shirt enige verstoringen veroorzaakte vóór de lunchpauze; waarna het verboden werd. De angst van de rector die het shirt verbood, vanuit de angst dat het de schoolactiviteiten materieel en substantieel zou verstoren was slechts gebaseerd op een eerder voorval op een andere school meer dan tien jaar eerder. De rector gebruikte ter ondersteuning van die angst ook het hoge aantal Arabische studenten op de school, maar ze konden niet bewijzen welke percentage aanstoot zou nemen of zou reageren op het T-shirt op een manier die het werk van de school zou verstoren of hinderen.

In *West* werd een student geschorst omdat hij een *Confederate flag* tekende in de wiskundeles, wat in strijd was met een algemeen schoolbeleid tegen raciale intimidatie. Dit beleid was aanbevolen door een werkgroep van 350 leden na eerdere raciale spanningen die resulteerden in vijandige confrontaties en vechtpartijen. Het Tenth Circuit gebruikte de standaard voor substantiële verstoring uit *Tinker* en kwam tot de conclusie dat de schoolfunctionarissen hier redelijke angst hadden dat het gedrag van de scholier verstoring zou veroorzaken. Daarom konden ze de vrijheid van meningsuiting van de student beperken, vanwege de eerdere incidenten die enkele jaren daarvoor plaatsvonden.

Zoals uit bovenstaande blijkt moet er ofwel (i) materiële en substantiële verstoring of hinder zijn van de schoolactiviteiten op het moment van de expressie, zoals bijvoorbeeld in *Fraser*, of er moet (ii) een redelijke grond zijn om een dergelijke verstoring te voorspellen in navolging op de expressie, zoals geïllustreerd in *West*.

(i) Anders dan in *Fraser* is de expressie van Donaldus Trompet niet vulgair of obscene. Het gaat om een T-shirt met de leus “Zonder verblijfsvergunning geen onderwijs!” op de voorkant en een Amerikaans paspoort op de achterkant. Deze slogan kan worden geïnterpreteerd als bedoeld om Donaldus zijn politieke standpunt te tonen, aangezien hij politiek actief is bij de Partij tegen Vreemdelingen zonder Verblijfsvergunning, welke is opgericht als protest tegen het nieuwe schoolbeleid. Daarom zijn er meer overeenkomsten tussen de feiten van de situatie van Donaldus en die uit *Barber*, waar het T-shirt eveneens een politieke boodschap vertoonde.

Afgezien van een docent die beledigd was door het T-shirt van Donaldus was er niet veel noemenswaardige commotie. Zo was er *Barber* aanzienlijk meer commotie, aangezien de scholier die het T-shirt droeg daar zelfs werd bedreigd. Bovendien gebeurt er in de casus van Donaldus iets dat het Supreme Court in *Tinker* als waardevol beschouwde, namelijk: de blootstelling aan en uitwisseling van ideeën gevolgd door discussie over die ideeën, wat deel uitmaakt van het educatieve proces van naar school gaan. Een aantal studenten ging met Donaldus in discussie voorafgaand aan de les en andere toonden interesse in zijn T-shirt. Dit zou volgens een Amerikaanse rechter zeker bijdragen aan het educatieve proces en zwaarder wegen dan het feit dat één leraar aanstoot nam, zelfs als de politieke standpunten niet naar de smaak zijn van de schoolfunctionarissen of de meerderheid op school.

(ii) Terwijl er in *West* redelijk angst was op basis van eerdere raciale spanningen die uitmondde in vijandige confrontaties in de vorm bij bijvoorbeeld vechtpartijen, is daar in de huidige casus geen fundament voor te vinden. De angst dat er te veel afleiding zou zijn in navolging van het dragen van T-shirts, zoals die van Donaldus, omdat er een deel van een lesuur aan is besteed en omdat enkele leerlingen vroegen om de les te verlaten, zou ook onvoldoende zijn. Dat dit zich nu heeft voorgedaan betekent namelijk niet per definitie dat het zich vaker voor zal doen. Bovendien is het ongemak dat gepaard gaat met een politiek standpunt niet voldoende om meningsuitingen te beperken, in de Verenigde Staten zou dat het probleem zijn van de leerlingen (en leraren) die er zich ongemakkelijk bij voelen.

Wat betreft de schreeuwende ruzie en de scholieren die vroegen of ze de les uit mochten: dat is nauwelijks een materiële en substantiële verstoring vergeleken met de vijandige confrontaties in *West*. Het doet eerder denken aan een ongefundeerde angst of vrees, wat zoals blijkt uit *Tinker* niet genoeg is om het recht op vrijheid van meningsuiting te beperken. Bovendien, net als in *Tinker*, waar ze alleen de zwarte armbanden verboden maar geen andere politieke symbolen zoals het ijzeren kruis, suggereert het gedrag van de rector in de casus van Donaldus eveneens een wens om klachten van bijvoorbeeld ouders en bredere slechte publiciteit rond een specifiek onderwerp te vermijden. De uitspraak onder *Tinker* was dat een loutere wens om ongemak of onprettige situaties te vermijden niet voldoende is om vrijheid van meningsuiting van scholieren te beperken. Kortom, het dragen van het T-shirt zou in de Verenigde Staten waarschijnlijk niet verboden mogen worden door schoolfunctionarissen.

Vrijheid van meningsuiting in Nederland

Ik heb bewust gekozen voor een openbare middelbare school, omdat de situatie omtrent bijzondere scholen wellicht wat gecompliceerder ligt. Door de horizontale werking van grondrechten is het niet ondenkbaar dat schoolfunctionarissen van een bijzondere school eerder het recht toekomt om vrijheid van meningsuiting van leerlingen te beperken, als die leerlingen de godsdienstige of levensbeschouwelijke richting van de school ondermijnen. Dat zou namelijk een botsing met vrijheid van onderwijs opleveren, zoals neergelegd in artikel 23 Gw. In het volgende deel zullen we verkennen of onze casus, die voor Nederlandse begrippen toch opzienbarend veel commotie veroorzaakt, anders uit zou pakken op een openbare Nederlandse middelbare school. ■

To be continued...

Uitspraak van de maand

De stealthing-zaak: van historische veroordeling naar vrijspraak

DOOR: SJOUKJE KRAAK

In maart 2023 werd voor de eerste keer in Nederland een man veroordeeld voor stealthing (het zonder toestemming afdoen van een condoom tijdens de seks). In augustus 2024 vond een opmerkelijke wending plaats: het gerechtshof in Den Haag sprak de man vrij wegens een gebrek aan bewijs. Hoe kwam het hof tot deze beslissing? Heeft de nieuwe Wet op Seksuele Misdrijven hier een rol in gespeeld? Misschien nog wel belangrijker: Wanneer is er sprake van opzet bij stealthing? Of wordt de verantwoordelijkheid bij het slachtoffer gelegd?

De rechtbank: geen verkrachting, wél dwang

In augustus 2021 zou de 29-jarige Khaldoun F. zijn condoom stiekem hebben afgedaan tijdens de seks zonder dat zijn sekspartner hiervan op de hoogte was. Bovendien had de vrouw aangegeven geen seks te willen zonder condoom. De rechtbank in Dordrecht moest beoordelen of de verdachte zich schuldig heeft gemaakt aan *verkrachting* of *dwang*.

Volgens de rechtbank was van het eerste geen sprake. Voor *verkrachting* vereist artikel 242 Wetboek van Strafrecht (oud) dat de dwang betrekking heeft op het seksueel binnendringen van het slachtoffer. In dit geval was er overeenstemming over het seksueel binnendringen; het punt van discussie was het ontbreken van instemming voor seksueel binnendringen *zonder condoom*. De rechtbank kon, gezien het strafrechtelijke legaliteitsbeginsel, stealthing niet onder verkrachting scharen. Ten eerste zou de rechtbank de delictomschrijving dan extensief interpreteren. Ten tweede was de nieuwe Wet op Seksuele Misdrijven waarin stealthing strafbaar is gesteld destijds nog niet van kracht.

Wel werd de verdachte veroordeeld voor *dwang* en kreeg hij een voorwaardelijke gevangenisstraf van drie maanden opgelegd. Voorafgaand aan de seks had de vrouw expliciet aangegeven alleen seks te willen als er een condoom werd gebruikt. Door het condoom zonder haar toestemming af te doen, werd zij gedwongen tot onbeschermd seks. Hierdoor heeft de verdachte de persoonlijke vrijheid van de vrouw aangetast, het vertrouwen dat zij had in de relatie misbruikt en het slachtoffer blootgesteld aan een mogelijke soa of ongewenste zwangerschap.

Deze uitspraak was historisch en hulporganisaties voor slachtoffers van seksueel geweld benadrukken het belang van de veroordeling. De oprichter van The Safe Space Club verklaarde: “Vóór de rechtszaak kon je hier mee weggelopen, maar dit is een waarschuwing dat dat niet zomaar meer kan.”

Daarnaast geven hulporganisaties aan dat stealthing niet alleen fysieke risico's met zich meebrengt, maar ook psychologische gevolgen waaronder een beschadigd vertrouwen in toekomstige partners.

Het hof: geen verkrachting, geen dwang

Hoewel de veroordeling in eerste aanleg als een overwinning werd gezien, was het Openbaar Ministerie (OM) niet tevreden en ging in hoger beroep met het doel een zwaardere straf en alsnog een veroordeling voor verkrachting. Er kwam geen zwaardere straf en geen veroordeling voor verkrachting, maar wel vrijspraak voor dwang. Een harde tegenslag voor het OM, de aangeefster en andere slachtoffers van seksueel misbruik.

Het hof overwoog dat “de whatsappberichten tussen de verdachte en aangeefster na de seks onvoldoende aanwijzingen geven” voor stealthing. Een belangrijke omstandigheid was dat de verdachte geen Nederlands sprak en Google Translate heeft gebruikt om de whatsappjes te vertalen. Zelfs zijn bericht: “Okay, I thought you felt it. You will be fine,” kon door zijn ontkenning en het gebruik van een vertalingsapp niet eenduidig als bewijs worden opgevat. De zaak loopt vast op een bewijsgebrek.

Een jaar geleden was een verdachte in een soortgelijke stealthing-zaak ook wegens een bewijsgebrek vrijgesproken. Hij zou het condoom “in the heat of the moment” vergeten te zijn, maar had hiertoe wel de intentie. Aangezien de verdachte eerder op de avond wel gebruik had gemaakt van een condoom tijdens de seks kon er volgens de rechtbank opzet niet worden bewezen. Hierbij kan men ook vraagtekens zetten: een verklaring van de verdachte over zijn intentie als bewijs voor opzet? Wat zeggen de uiterlijke verschijningsvormen? Hij had immers geen condoom omgedaan. De rechtbank erkende dit onbevredigende gevoel en sloot af met: *“Hoezeer de rechtbank het invoelbaar vindt dat de aangeefster zich misleid en onrechtmatig behandeld voelt, volgt vrijspraak voor zowel het primair als het subsidiair ten laste gelegde omdat van opzet bij de verdachte geen sprake was”*.

De Wet op Seksuele Misdrijven: wanneer wél opzet op stealthing?

Je hoeft geen jurist te zijn om in te zien dat de wet in dit soort zaken te kort schiet. In tegenstelling tot in landen zoals Duitsland en Zwitserland, was stealthing in Nederland niet uitdrukkelijk strafbaar gesteld in de wet. Op 1 juli 2024 kwam hier verandering in door de inwerkingtreding van de nieuwe Wet Seksuele Misdrijven.

De belangrijkste verandering is dat we van een ‘dwangmodel’ overgestapt zijn op een ‘consent-model’. Het dwangmodel vereiste dat er sprake was van onvrijwilligheid en onvermijdbaarheid. De onvrijwilligheid houdt in dat de seksuele gedragingen tegen de wil van het slachtoffer in plaatsvinden, echter dit betreft ‘besepte’ onvrijwilligheid. De onvermijdbaarheid vereist dat het slachtoffer naar redelijke verwachting niets anders kon doen dan meewerken. Kort gezegd: enkel zeggen ‘ik wil niet’ is onvoldoende. Het is geen verrassing dat het consentmodel is gebaseerd op instemming. Dit betekent dat seksueel contact vrijwillig en gelijkwaardig behoort te zijn en dient te berusten op wederzijds goedvinden.

Tevens zijn er nu drie gradaties van aanranding en verkrachting: *schuld, opzet en gekwalificeerde opzet*. Bij het *schulddelict* is het voldoende is als de verdachte ‘ernstige reden heeft om te vermoeden dat bij de ander de wil ontbreekt’. Bij het *opzetdelict* moet er blijken dat de verdachte ‘geen boodschap’ aan de wil van de ander had. Voor het delict betreffende *gekwalificeerde opzet* draait het (net als vroeger) om dwang, hierbij is van belang dat het slachtoffer zich niet vrijelijk een wil heeft kunnen vormen. Hetgeen opvalt is dat het doorslaggevende verschil tussen schuld en opzet ligt bij de mentale houding van de dader. De rechter zal uiteindelijk een beslissing moeten maken aan de hand van de uiterlijke verschijningsvorm van de gedragingen en algemene ervaringsregels die daaruit zijn af te leiden.

Conclusie

De zaak illustreert de juridische uitdagingen bij stealthing en de complexiteit van het bewijzen van opzet in dergelijke gevallen. Hoewel de nieuwe Wet op Seksuele Misdrijven een belangrijke stap vooruit is, blijft de interpretatie van bewijs een gevoelig punt in de rechtszaal. Het bewijsprobleem verschuift. Het strenge vereiste van dwang maakt plaats voor het belang van de intentie van de verdachte. Dit roept de vraag op of slachtoffers in de toekomst meer bescherming zullen genieten of dat juridische nuances blijven botsen met de realiteit van seksuele misdrijven. ■

DOOR: SJOUKJE KRAAK

Kappen met bullshitbanen, red de planeet!

DOOR: JOHAN COPIER

De talloze studentengroepjes die kris kras door de stad crossen luiden de zomer uit, tijd voor een nieuwe generatie studenten. Ook de nieuwe leden van het corps paraderen, begeleid door allerlei studentenliederen, door de straten. Het populairste lied werd hartstochtelijk meegezongen: 'Ik ben lid, lid van het corps. Ik ga later veel verdienen.' De zangers hadden misschien nog niet gehoord van de boodschap van Rutger Bregman ('kies niet voor het grote geld') of zijn, dat is natuurlijk ook mogelijk, nog niet geheel overtuigd van zijn visie. Genoeg reden om de zin en onzin van Bregmans boodschap te onderzoeken.

Is het verantwoord dat we miljoenen uitgeven om onze slimste jongeren op te leiden die dan vervolgens voor duurbetaalde onzinbanen kiezen terwijl de vernieling van de aarde in de hoogste versnelling zit en uitsterving slechts een kwestie van tijd lijkt? Voor Bregman is het geen vraag, zijn statement voor jonge getalenteerde studenten in zijn boek *Morele ambitie* is glashelder: kappen met bullshitbanen, zet je in voor wat de wereld nodig heeft. Denk daar nu over na want voor je het weet ben je een oude zak van boven de dertig en ben je gevelde door je eerste oudersdomsziekte en angst voor verandering.

Het hebben van idealen over het redden van de planeet is niet voldoende, het moet ook nut hebben. Inspiratie vindt Bregman in het gedachtenexperiment van filosoof Peter Singer. Stel je ziet een peuter verdrinken in een ondiepe vijver. Je kijkt om je heen: niemand. Het kind kan nauwelijks het hoofd boven water houden, er is geen tijd te verliezen. Wat te doen? Iedereen zal zeggen: springen! Maar zegt Singer, wat als je weet dat er ieder jaar miljoenen peuters sterven aan malaria, de mazelen of diarree – ziektes die prima te behandelen zijn? Is het dan niet je morele plicht om als de weduweerga een effectieve hulporganisatie met een relatief klein bedrag in staat te stellen het leven van ik weet niet hoeveel kinderen te redden? Bregman toont zich hier de strenge schoolmeester, het is niet voldoende de intentie te hebben om het goede te doen, het is je plicht om je talent in te zetten op een plek waar het het meeste rendement oplevert. Hij is enthousiast aanhanger van het effectief altruïsme: niet lullen maar poetsen.

Is het boek geslaagd?

Kun je bezwaar hebben tegen zijn oproep? Meer idealisme én meer ambitie, wie kan daar nu tegen zijn? Geweldig dus dat deze boodschap dankzij het aansprekende appel, sappig opgediende anekdotes en een gelikte PR-campagne, als een tierelier verkoopt. Maar voldoet het boek aan de zelf gepropageerde maatstaf? En niet onbelangrijk, is het een effectieve manier om de planeet te redden?

Kunnen die toptalenten niet zelf kunnen bedenken wat ze willen met hun leven, om iets te gaan doen waar de samenleving wat aan heeft? Om een nuttig beroep in onderwijs, zorg of journalistiek te kiezen in plaats van de een of andere bullshitbaan als consultant, bankier of influencer?

En als blijkt dat dat niet voldoende gebeurt, heeft zijn bekeringsmissie dan kans van slagen? Ik heb er een hard hoofd in. Geldt voor de meeste toptalenten in de dop niet dat ze vooral bezig zijn met het ontwikkelen van hun talenten, hun positie ten opzichte van anderen, het nastreven van een carrière, kortom met het opbouwen van hun ego? Daarna pas doemt (soms) die cruciale vraag op: 'Is dit het nu?' Het moment dat er ruimte komt voor het besef dat andere dingen er echt toe doen, dat je eraan toe bent je ego af te werpen en je te verbinden aan het welzijn van de gemeenschap, komt voor velen pas later in hun loopbaan.

Het boek geeft een podium aan mensen die hun werkende bestaan geheel in dienst stelden van Een Groot Ideaal – de strijd tegen slavernij, rassensegregatie, vrouwenonderdrukking -, workaholics die er hun sociale leven aan opofferden. Hoe reëel en hoe wenselijk is het net afgestudeerden op te roepen om dit na te volgen? Werkt dit niet eerder intimiderend en afstotend? En wanneer je wordt toegesproken alsof je op de basisschool zit en de ayatollah van morele superioriteit uitlegt hoe het allemaal in elkaar zit en wat je wel en niet moet doen, is dat effectief?

*Een Groot Ideaal -
workaholics die hun sociale
leven opofferden*

Binair denker

Er zijn ook inhoudelijke vragen. Bregman is een zwart/wit-denker: het is goed of fout. Je staat of aan de goede of aan de foute kant van de geschiedenis. Met die benadering gaan niet alleen waardevolle nuances verloren, het maakt ook blind voor het gegeven dat goed soms ook fout kan zijn en omgekeerd. Dit geldt bijvoorbeeld voor het effectief altruïsme dat thuishoort in de stal van het zogenoemde utilitarisme: het gaat niet om intenties maar om het resultaat, het redden van vijf levens is altijd beter dan vier. Dit utilitarisme is een prima insteek om te kijken hoe investeringen renderen, wat het meeste oplevert in meetbare en onmeetbare baten.

Bregman plaatst het echter tegenover de zogenoemde deontologie die hij volledig afserveert. Bij de deontologie draait het om goede intenties, ongeacht het resultaat - voor Bregman vloeken in de kerk -, het betekent bijvoorbeeld dat je tegen martelen bent, ook al zou je daarmee levens redden. De kern van deontologie is dat een handeling moreel is als je wilt dat ieder ander zo zou handelen. Het vormt daarmee de basis voor het idee van de universele mensenrechten met vrijheid en rechtvaardigheid als centrale begrippen.

Het is niet verwonderlijk dat in deze denkwereld ooit geopperd is om bedelaars verplicht te huisvesten en aan het werk te zetten; geen overlast meer van het gebedel voor de burgers en zwervers zelf geld te laten verdienen voor kost en inwoning: een utilitaristische win-win. Maar hoe verhoudt zo'n verplichte opname zich tot de individuele vrijheid? Het scherpt het dilemma tussen het nut voor de samenleving en het onvervreembare recht op vrijheid. Het laat zien dat je om moreel te handelen zowel utilitarisme als deontologie nodig hebt. Het verketteren van een van beide principes brengt ons niet verder.

Bregman is ook een elitair denker, hij propageert het voorhoedemodel, de leninistische opvatting waarin een kleine, goed opgeleide en getrainde elite, het gestaalde kader, de massa de enig juiste weg wijst. Bij Bregman vertaalt zich dat in het aanspreken van toptalenten op de Zuidas. Gewone stervelingen, mensen met 'gewone' banen of mensen die, met of zonder betaald werk, als vrijwilliger werken, ontbreken volledig in zijn verhaal. Bregmans utilitaristische argument daarvoor is dat een handjevol toptalenten grote veranderingen kunnen bewerkstelligen. Om dit te 'bewijzen' voert hij in zijn boek succesvolle helden uit het verleden op. De keuze van deze strijders maakt hij vanuit de comfortabele positie van de historicus die terugkijkt, Bregman weet natuurlijk dondersgoed dat er tegenover deze voorvechters vele anderen waren die ook de strijd aanbonden maar om allerlei redenen faalden.

Bovendien zijn er voor fundamentele maatschappelijke veranderingen behalve aanjagers ook heel veel andere mensen nodig, net als in het wielerpeloton waar de kopmannen nergens zijn zonder hun knechten. De geschiedenis is een aaneenschakeling van het optreden van sociale bewegingen inclusief helden en antihelden.

De voorkeur voor zijn focus op toptalenten heeft ook te maken met een utilitaristisch paradepaardje: de uitvinding en verspreiding van vaccins. Op dat terrein kan technologisch onderzoek inderdaad een bijzonder grote impact hebben. Maar ook hier geldt, een les uit de coronaperiode, dat technologie alleen niet voldoende is, het is ook zaak om de *minds & hearts* van burgers te bereiken.

Sociaal

In het begin van het boek rangschikt Bregman allerlei banen op hun bijdrage aan de samenleving: van essentiële beroepen tot bullshitbanen. Maar dat juist die bullshitbanen veel meer verdienen dan essentiële banen met hun ziekmakende mix van werkdruk, stress en verantwoordelijkheid, zegt veel over de samenleving die dit mogelijk maakt. En over het boek dat dit aspect ernstig verwaarloost.

Als het gaat over de redding van de wereld wordt elke kritische noot over het giftige duo kapitalisme en neoliberalisme die de puinhoop in de wereld ruimhartig faciliteert en stimuleert, uit de weg gegaan. De maatschappij lijkt eigenlijk niet te bestaan, het draait puur en alleen om de aspirant-helden van de Zuidas en om de Bill Gates van deze wereld die hun fortuinen gebruiken om goede doelen te ondersteunen. Los van de vraag hoe en waarmee zij dat geld verdienen, wordt de kwestie uit de weg gegaan of je een betere samenleving kunt ontwerpen met de paternalistische persoonlijkheidscultus van goede-doelen-suikeroompjes.

Een van de helden die Bregman opvoert is Peter Thiel, een investeerder die fanatiek tegen overheidsbemoeienis strijdt en financiële steun verleent aan politieke campagnes van Trumpachtige types. Hoe geloofwaardig is het dat deze strijder voor belastingverlaging door Bregman - in een vorig leven voorman voor meer belasting voor de rijken ('taxes, taxes, taxes') - als held wordt gepresenteerd? Hij laat geheel onbesproken dat het gedrag van dergelijke filantropen elke structurele hervorming juist tegenhoudt.

Armenzorg door geldmagnaten is onverenigbaar met een democratie waarin burgers bepalen hoe het belastinggeld gebruikt wordt en waarin publiekelijk verantwoording wordt afgelegd over het gevoerde beleid. Niet dat het resultaat altijd zo geweldig is, verre van dat, maar een beter model voor het kritische debat en herstel van fouten, is er niet.

Bregman drijft de spot met de duizenden zelfhulpboeken over zeven gewoontes, twaalf leefregels en dat ene geheim van een lang en gelukkig leven. Maar zoals socioloog Mark van Ostaijen terecht opmerkt, hij stapt met zijn nadruk op 'talent', 'ambitie' en het 'moreel goede' in de positieve psychologiefuijk van ieder zelfhulpboek. Het doet wat die boeken altijd doen: het leveren van een individueel recept bij een maatschappelijk probleem. Een dergelijk zelfhulpboek werkt niet en is zelfs schadelijk. Bregmans boodschap verdient een beter boek om ook de zingende corpsstudenten te overtuigen. ■

Ilja's indolente ironie

DOOR: KAREL WIJDEVELD

De naam Ilja Leonard Pfeijffer is de meesten die dit blad lezen welbekend. Pfeijffer is immers niet alleen een gevierd schrijver, maar ook een alumnus van onze Alma Mater en (oud-)resident van de stad alwaar wij allen onze dagen op een zeker moment zullen hebben gesleten. Want voordat Pfeijffer zich uit het verstikkende keurslijf van Nederland wist te ontfutselen, en ons — simpele stervelingen — ontsteeg door zijn vleugels te spreiden en neerdaalde op een plek waar wij — simpele stervelingen — nimmer iets van zouden begrijpen (Genua, Itali), was ook hij een levend onderdeel van een stuk dat zich afspeelde tegen het decor van de stad Leiden. Het treurige is echter dat de meesten die enig moment levend onderdeel uitmaken van het Leidsch toneel, niet vergeten dat zij al die tijd slechts inwoner waren van een Zuid-Hollands stadje. Dit in tegenstelling tot Pfeijffer, die inmiddels is geworden tot een acteur die is vergeten dat hij een toneelstuk opvoert.

Dit gezegd hebbende, dreigt echter het stereotiep van het Nederlands keurslijf naar boven te drijven, waar Iljardus Leonardus Pfeijfferius juist boven stond. Om te voorkomen dat ik achter het typisch Hollands behang van afgunst en chagrijn word geplakt, dek ik mij alvast in door het volgende over de excentriciteit van Pfeijffer te vermelden: excentriciteit is een mooie eigenschap, zodra deze excentriciteit waarachtig is naar de innerlijkheid van die persoon, om die reden oprecht is, en dientengevolge een (mystieke) diepgang kent.

De (mystieke) diepgang van Pfeijffer reikt echter even ver als de fantasie van een beginnend Leidse student, die voor het eerst de ouders uitnodigt voor een avondje Leiden en uit een gebrek aan kennis van en gevoel voor de stad wanhopig kiest voor het veilig uitzierende etablissement waar hij elke keer langsloopt, als hij de Breestraat afstruint richting de Hoogvliet voor de zondagsboodschappen, te weten: Burgerzaken. Het is merkwaardig dat überhaupt iemand dit onderkomen zou kunnen onderdompelen als zijn of haar 'stamkroeg' — laat staan een zo mysterieus uitzierend en onbenaderbaar ogend persoon als Pfeijffer. Toch heeft de Homerus van de Lage Landen meermaals aangegeven dat dit eetcafé zijn favoriete plek in Leiden is. Wellicht is er iets dat mij in zijn keuze ontgaat. Wellicht is er iets wat *Burgerzaken* toch zeer bijzonder maakt. Wellicht dat ik Pfeijffers keuze nader moet onderzoeken. Want wát maakt het toch dat *Burgerzaken* de enige echte plek is in Leiden voor Pfeijffer?

Na een kort onderzoek blijkt het antwoord op deze vraag nog korter: *La Chouffe*. Het Belgisch biertje is de reden dat Pfeijffer zich al die jaren nestelde in het eetbarretje aan Breestraat 123. Hoe ik dat zo zeker weet? Wanneer je op de zoekmachine *NexisUni* de woorden "Chouffe" en "Ilja Pfeijffer" intikt, krijg je maar liefst 3.318 *hits*. Een iets grondiger onderzoek duidt de bijzondere obsessie van Pfeijffer nog wat nader. Zo zat hij altijd aan het tafeltje dat in *Burgerzaken* naast de biertap stond, opdat hij snel zijn lege glaasje bier kon bijvullen, als het weer eens zover was.

Hoewel dat tafereel al behoorlijk mistroostig klinkt, en absoluut is ontdaan van enige mystieke waarde, is de volgende frase uit een interview met het *Leidsch Dagblad* misschien wel nog aandoenlijker: "Pfeijffer kijkt treurig naar de bodem van zijn lege glas en roept door de zaak: 'Juffrouw! Mag ik nog een Chouffe? Ik zal u eeuwig dankbaar zijn.'"

Waarschijnlijk baar ik enig opzien als ik vermeld dat deze schrijver, die bovendien ooit op zijn visitekaartje de tekst "Ilja Pfeijffer: Dichter & Drinker" had staan, inmiddels is gestopt met drinken. Zo lijkt Ilja Pfeijffer al eerder slachtoffer te zijn geworden van zijn eigen toneelstuk. Dat is op zichzelf beschouwd niet zo merkwaardig: de meeste mensen maken een fase door waar ze achteraf niet met veel plezier op terugkijken. Een dergelijke fase wordt echter storend, indien anderen in die fase onvrijwillig — of vrijwillig, doch niet goed over na hebben gedacht — worden meegesleurd. Pfeijffer moedigde immers in 2011 de lezers van de NRC aan om vooral tijdens het schrijven verscheidene glaasjes alcohol te nuttigen, nu alcohol de creativiteit zou bevorderen. Geen nieuw statement, en zeker geen bijzonder statement. In de geschiedenis zijn er meer artistiekelingen geweest die alcoholgebruik als stimulans zagen voor hun creativiteit. Een dergelijk statement heeft alleen meer mysterieuze waarde, als het afkomstig is van Oscar Wilde, die na verschillende glazen absint *The Ballad of Reading Gaol* produceert in *Les Deux Magots* te Parijs, dan wanneer een harige Rijswijker het proclameert, die na zijn zevende glas kabouterbier in een zaak in Leiden een einde breit aan *Het grote baggerboek*.

Toch zijn er mensen die in de act van Ilja trappen. Op zich is het onschuldig, indien het blijft bij het uitproberen van enige alcohol bij het schrijfproces. Het wordt echter zorgelijk, indien de oppervlakkige aanstelleritis zich vertaalt in een quasi-wetenschappelijk werk,

dat mensen zullen lezen en zullen navertellen, alsof zij het zelf hebben geschreven. Helaas maakt Pfeijffer zich ook aan het stichten van deze problemen schuldig. Enkele jaren terug verscheen Ilja's pamflet *Ondraaglijke lichtheid*, als onderdeel van filosofische essayreeks *Nieuw Licht*. In deze essayreeks leggen de bedenkers van de reeks, Coen Simon en Frank Meester, 'filosofische' vragen voor aan verschillende hedendaagse denkers. Ditmaal was Pfeijffer de uitverkorene. Aan hem werd gevraagd om zijn licht te laten schijnen over het begrip 'ironie' en over de kwestie of er een ironische zijnswijze mogelijk is (in de huidige tijd). In de introductie van de onderhavige kwestie doen Coen Simon en Frank Meester weinig moeite om een bepaalde vooringenomenheid aangaande het discussiepunt te verhullen — iets dat onmiddellijk afbreuk doet aan de 'filosofische' of 'wetenschappelijke' waarde van de essayreeks. Al mijn hoop was aldus gevestigd op Pfeijffer, al had ik een ernstig voorgevoel dat ik na 105 pagina's zou worden achtergelaten met een gevoel van leegheid, teleurstelling, en rusteloosheid. Nadat ik mij echter realiseerde dat deze gevoelens de voedingsbodem vormden voor Pfeijffers extensieve drankgebruik en daarmee voor de publicatie van al zijn (succesvolle) werken, legde ik mij neer bij de gedachte dat deze cocktail van zwaarmoedige emoties de ultieme (en enig mogelijke) voedingsbodem vormde om één van zijn werken te lezen.

In een interview met *VRT NWS* uit 2019 kreeg Pfeijffer, kort na de publicatie van dit pamflet, de mogelijkheid om zijn werk summier toe te lichten. In het kader van verwachtingsmanagement besloot ik dit fragment te bekijken voordat ik aan het pamflet zelf zou beginnen. Wat Pfeijffer direct duidelijk maakte, is dat hij na enig onderzoek naar het begrip 'ironie', ironie als *stijlfiguur* nog altijd omarmt. Daarentegen heeft hij ondervonden dat hij ironie als zijnswijze volledig afwijst. Een dergelijke zijnswijze zou volgens hem neigen naar nihilisme, nu in de ogen van de ironicus niks van absolute waarde is. Door de ironie zou de ware ernst teloorgaan, daar zekerheden door de ironicus alsmaar in twijfel worden getrokken. Dit nihilistisch scepticisme van de ironicus zou dan ook een negatieve invloed hebben op het maatschappelijk debat: de ironie zou zijn verworpen tot het stokpaardje van extreemrechts, en zou door onvermoeibaar scepticisme nepnieuws in de hand werken. Ernst en ironie zouden nimmer tezamen kunnen gaan, en dus moet er worden geopteerd voor meer ernst om het maatschappelijk debat te redden — aldus Pfeijffer. Verder noemde hij ironie een 'ziekte', een 'wapen van de zwakken' waardoor oprechte betrokkenheid onschadelijk wordt gemaakt. Dit, terwijl Pfeijffer — naar eigen zeggen — de ironie voorafgaand aan zijn onderzoek zo hoog had zitten. Nu ik mij toevalligerwijs de laatste periode enigszins heb gestort op een onderzoek naar 'ironie', was er voor mij voldoende reden om een kritische blik te werpen op Pfeijffers pamflet en — met name — diens 'onderzoek'.

Dat er van een extensief onderzoek geen sprake kan zijn geweest, is Pfeijffer zelf (al dan niet per ongeluk) heel eerlijk over. Na het lezen van 101 pagina's boordevol twijfelachtige teksten, geeft Ilja namelijk aan dat hij pas "tegen het nalen van de deadline" daadwerkelijk begon aan zijn onderzoek voor dit essay. Desondanks kreeg hij het toch voor elkaar om het gedachtegoed van zowel Søren Kierkegaard, als Georg Wilhelm Friedrich Hegel in zijn pamflet te verwerken en beiden te gebruiken als fundament voor zijn argumentatie. De lezer kan niet anders dan onder de indruk zijn van deze prestatie, alhoewel een dergelijke wetenschappelijke analyse voor de groupies van Ilja Leonard Pfeijffer niets nieuws onder de zon is. Het is alleen jammer dat die groupies evenveel troep zullen uitkramen als Pfeijffer zelf, wanneer ze dit pamflet gebruiken als wetenschappelijke onderbouwing voor hun standpunt aangaande het begrip 'ironie'. Een kort onderzoek naar dit begrip is immers onvoldoende om een goed onderbouwde 'wetenschappelijke' mening te formuleren. Ook is het onmogelijk om het gedachtegoed van zowel Kierkegaard, als Hegel en hun visies aangaande het begrip 'ironie' proper te begrijpen en te verwoorden na een korte studie van beide denkers.

Toch maakt Pfeijffer slinks gebruik van zijn gevestigde naam als 'geleerde' in de literaire wereld, door schaamteloos beide denkers te gebruiken als fundament voor zijn pamflet. Dat Ilja beide denkers — met name Kierkegaard — verkeerd, althans, niet volledig heeft begrepen, blijkt uit de laatste paragraaf van zijn pamflet. In deze paragraaf stelt hij immers dat ironie en ernst niet samengaan, en dat wij de ironie moeten laten vallen om de ernst te herontdekken.

Hoewel Kierkegaard onderkent dat in ironie het gevaar lonkt van lichtzinnigheid, is dit niet de ware ironie, die wordt beheerst door de *ware* ironicus. De *ware* ironicus gaat verder dan de *esthetische* ironicus, die de ironie slechts gebruikt als stijlfiguur(!). De *esthetische* ironicus gebruikt, of, zo u wil, misbruikt de ironie zoals de meesten van ons het begrip ironie zullen (her)kennen: de *esthetische* ironicus ziet verder dan de onmiddellijke (tastbare) werkelijkheid, neemt het onmiddellijke niet ernstig, waant zich hierdoor beter dan de rest, en neemt zodoende veel wat hem onmiddellijk toekomt niet serieus. Dit is *esthetische* ironicus, de oppervlakkige ironicus, die de ironie niet werkelijk begrijpt, noch beheerst. De *oppervlakkige* ironicus durft niet werkelijk te *vertwijfelen*: hij twijfelt alleen aan datgene wat een ander voor 'waar' aanneemt, zal er alles aan doen om diegene daarvoor belachelijk te maken, en zal het nimmer aandurven om twijfel als fundament te gebruiken voor een werkelijk onderzoek dat verdergaat dan de aardse waarheden. Het ongewisse lonkt, doch durft hij het niet te betreden.

De ware ironicus durft de *ware* vertwijfeling daarentegen wel aan: hij ziet verder dan de onmiddellijke (tastbare) werkelijkheid, neemt het onmiddellijke niet té serieus, maar is zich er bovenal van bewust dat er aldus méér is dan de tastbare werkelijkheid. Allereerst zorgt een dergelijke zijnswijze ervoor dat de ware ironicus een zeerscherp en goed onderscheid kan maken tussen dat wat daadwerkelijk ernstig moet worden genomen, en dat waar schertsend overheen kan worden gesprongen. De ware ironicus zal onder meer zien dat de ernst niet besteed zal moeten worden aan tijdelijke, oppervlakkige en vooral *overkomelijke* problemen. De ware ernst wordt bewaard voor belangrijker kwesties.

Zodoende weet de ware ironicus het oppervlakkige onmiddellijke veelal over te slaan, wat hem in confrontatie brengt met het ongewisse: de plek waar de antwoorden niet voor het oprapen liggen. De ware ironicus *aanvaardt* evenwel het ongewisse, en heeft de moed om in ware vertwijfeling te raken. Dat wil zeggen dat hij de onmiddellijke werkelijkheid niet verloochent, maar ook niet zonder meer als ‘absolute waarheid’ beschouwt. Zodoende legt hij in alle ernst de verantwoordelijkheid bij zichzelf neer om alsmaar op zoek te durven gaan naar antwoorden, en niet zomaar genoeg neemt met de antwoorden die (naar analogie redenerend) in het verschiep liggen. De ware ironicus handelt op deze wijze atletiek vanuit het innerlijke, en laat zich niet leiden door externe factoren. Daar de ware ironicus weet wat ironie is, kan hij *daadwerkelijk* (en niet oppervlakkig) ernstig zijn.

Indien Pfeijffer de filosofie van Kierkegaard ietwat beter had bestudeerd (al had hij alleen al Kierkegaards dissertatie *Over het begrip ironie* grondiger gelezen), had hij geweten dat Kierkegaard aldus meent dat ware ernst en ware ironie juist hand in hand gaan. Dat het pamflet van Pfeijffer na die laatste alinea wordt besloten met de eerste paar pagina’s uit de dissertatie van Kierkegaard *Over het begrip ironie*, maakt het onbegrip jegens Pfeijffer nog groter. Hierdoor misleidt hij zijn groupies eens te meer. Die paar pagina’s van Kierkegaards dissertatie ogen immers als een ‘zeer geleerde’ toevoeging aan het pamflet. De toegevoegde waarde is evenwel nihil, nu die pagina’s weinig tot niets zeggen over de volledige analyse van Kierkegaard.

Pfeijffer trapt met zijn onwetenschappelijke, doch aandoenlijk bevlogen analyse in de eerst mogelijke val van iemand die de ironie niet werkelijk begrijpt, noch beheerst. Dit is de val waar de grondlegger van de (filosofische) ironie zijn gesprekspartners ook in liet lokken, namelijk die van de confrontatie met de dubbele onwetendheid. Deze dubbele onwetendheid komt (veelal) voort uit een zekere mate van ijdelheid: de persoon denkt op grond van een zeker (zelf)vertrouwen iets zeker te weten, maar tegelijkertijd is hij door dit (zelf)vertrouwen blind geworden voor het gegeven dat hij het eigenlijk niet (volledig) weet.

Dit (zelf)vertrouwen kan gefundeerd zijn op een bepaalde status die iemand in de loop van zijn carrière heeft vergaard. Zo kan het zijn dat een schrijver, die hijgerig door zijn concullega’s, critici en groupies op het schild wordt gehesen wegens zijn on-Nederlandse schrijfstijl of zijn wetenschappelijke achtergrond, zo nu en dan vergeet dat hij wellicht niet van alle zaken het fijne afweet. Het meest befaamde voorbeeld uit de filosofie van de dubbele onwetendheid, was de confrontatie van Socrates met de door hem zo geliefde Alcibiades. De laatstgenoemde was — onder meer — op grond van zijn goede afkomst en prestaties in de oorlog ervan overtuigd dat hij een goed politicus zou worden. Zodra Socrates hem hierover echter kritisch bevraagt, blijkt Alcibiades geen antwoord te weten op de vragen welke kwaliteiten een goed politicus dient te bezitten, en wat die kwaliteiten nu precies inhouden.

De persoon Pfeijffer nader beschouwd, mag het geen verrassing heten dat een zekere ijdelheid hem niet vreemd is. Het overkomt menig schrijver, die in ons land onnodig groot wordt gemaakt: typerend voor een land waar de ironie een mysterieus, onbegrepen en zodoende afwezig fenomeen is gebleken. Bij een gebrek aan ironie wordt immers alles verabsoluteerd wat behapbaar is en wat de mens direct toekomt. Als resultaat verheerlijken wij, zij die meer achten te zijn dan wie ze daadwerkelijk zijn. In de literaire wereld levert dat een treurig rijtje op met nationale helden en heldinnen als Ilya Pfeijffer, Lale Gül en Rutger Bregman. Allen produceerden werken die eerder zijn omarmd vanwege een bepaald oppervlakkig politiek denken, dan vanwege een ongeëvenaarde schrijfstijl of een daadwerkelijk inhoudelijke bijdrage aan het maatschappelijk debat. Gerrit Komrij, de laatste der mohikanen wat de beheersing van ironie in de Nederlandse literatuur betreft, waarschuwde ons al voor de sluier van leegheid die over het Nederlandse schrijversgilde zou neerdalen: “Elke Nederlandse schrijver krijgt, als hij maar lang genoeg leeft en niet al te stom is, gewoon alle prijzen.”

Pfeijffer lijkt in dezen een beetje op Alcibiades, over wie hij — ironisch genoeg — vorig jaar een boek van maar liefst 900 pagina’s uitbracht. Pfeijffer laveert op zijn status als wetenschappelijk schrijver, en meent weg te komen met een ‘filosofisch onderbouwd’ pamflet. Net als de zojuist genoemde schrijver en schrijfster lijkt Pfeijffer slachtoffer te zijn geworden van zijn eigen ijdelheid. Zo verkiest hij, net als Bregman en Gül, de (politieke) boodschap boven de wetenschappelijke onderbouwing.

Dit, terwijl een zeer belangrijke boodschap van de door hem onderzochte Kierkegaard als volgt luidt:

“Men is in onze tijd uit blijdschap over resultaat vergeten dat het resultaat alleen maar waarde heeft wanneer het verworven is”

Vanaf de eerste pagina is duidelijk in welke richting Pfeijffer het pamflet duwt, ondanks een neutraal en weloverwogen onderzoek. Zoals gezegd, is de centrale boodschap dat ironie het maatschappelijk debat tekortdoet, nu ironie als zijnswijze is omarmd door (extreem)rechts en (extreem)rechts zich schuldig maakt aan het verspreiden van ironisch bedoeld nepnieuws. Een vrij gortige, vage, en oppervlakkige centrale boodschap (en conclusie) na al dat wetenschappelijk onderzoek. Zojuist heb ik reeds — weliswaar zeer summier — aangegeven dat de ironie als *zijnswijze* veel verder reikt dan het gebruik van het ironisch *stijlmiddel*, en dat het enkele gebruik van ironie als *stijlmiddel* (zoals Ilja Pfeijffer naar eigen zeggen nog altijd graag doet) juist riekt naar een miskennis en ondermijning van de ware ironie. Zodoende spreekt hij Kierkegaard tegen, terwijl hij Kierkegaard gebruikt: *oh, the irony...*

De aanval op de misleiding en simpelheid van (extreem) rechts is aldus de insteek geweest van dit pamflet. Uiteraard wordt dat geapprecieerd, mits de aanval goed is onderbouwd. De diepgang van het pamflet blijft echter steken op de oppervlakte en Ilja's boodschap wordt aan elkaar geregen door (naar zijn mening 'passende') anekdotes, en niet door een uitgebreide filosofische analyse. Eén van de vele dieptepunten in de keten van passende anekdotes, vindt plaats op de pagina's 47 en 48. Op deze pagina's rept Ilja in zijn boekje schertsend over de reacties op aanslag op het Telegraafgebouw in juni 2018. Allereerst schrijft Ilja dat we hier te maken hadden met een 'zogenaamde aanslag'. Bovendien kon Ilja zich vinden in de opmerking van Tommy Wieringa, die zei dat het 'tijd werd' dat er een brandende auto was ingereden op het gebouw van de redactie van De Telegraaf. Enkele jaren later blijkt echter het woord 'aanslag' toch echt de juiste juridische term te zijn geweest, daar Bilal el H. door het Gerechtshof te Amsterdam als schuldige van het plegen van de aanslag is veroordeeld tot elf jaar celstraf.

Lichtzinnigheid aangaande onderwerpen die daadwerkelijk ernstig moeten worden genomen, is de kwaal waar Ilja Pfeijffer voor waarschuwt. Gezien het voorgaande, lijkt hij echter zelf nog niet volledig te zijn genezen van die kwaal. Om een onderscheid te kunnen maken tussen wat daadwerkelijk ernstig genomen moet worden en wat niet, is een werkelijke beheersing van ironie van belang.

Een werkelijke beheersing van ironie brengt immers met zich dat de mens de kunde, maar ook de grenzen van zijn kunde inziet. Die mens ziet op dat moment in waar hij tekortschiet, en weet zodoende waar hij wellicht een toontje lager zal moeten zingen. Zo geeft een werkelijk begrip van ironie de mens enerzijds een meer overkoepelend inzicht in de tastbare werkelijkheid, en anderzijds in wat er in de tastbare werkelijkheid daadwerkelijk waarde heeft. Zodoende zal hij de ware ernst beheersen, daar hij op waarde kan schatten wat door hem ernstig zal worden genomen. Indien *alles* ernstig wordt genomen, wordt immers *niets* werkelijk ernstig genomen.

Helaas, helaas heeft Ilja echter de ware ironie afgeschreven ten faveure van de ernst. In zijn onderbouwing valt hij echter in de kuil van ironie: niet alleen heeft hij een gebrek aan kunde aangaande het begrip ironie, maar hij is met name blind gebleken voor zijn eigen onkunde. Zodoende vervalt hij zelf in lichtzinnig en ongefundeerd gebrabbel aangaande een door hem ernstig genomen onderwerp. Zo zien wij in ieder geval dat Ilja zijn eigen ernst eigenlijk niet ernstig genoeg benadert. Nu is het nog te hopen dat Ilja dit zelf ook zal inzien, en van zijn blindheid wordt genezen. Dergelijke wonderen vinden helaas alleen in Galilea plaats, en niet in Genua of Leiden. Treurig geworden van deze gedachte kijk ik naar de bodem van mijn lege glas en roep ik in de spiegel: “Mijnheer! Mag ik nog een *Chouffe*? Ik zal u eeuwig dankbaar zijn.” ■

- 1 'Beleidskompas internetconsultatie kavelruilvrijstelling', www.internetconsultatie.nl/kavelruilvrijstelling onder Relevante documenten.
- 2 "Ruilverkaveling of kavelruil", historiek.net, 4 december 2019.
- 3 'Beleidskompas internetconsultatie kavelruilvrijstelling', www.internetconsultatie.nl/kavelruilvrijstelling onder Relevante documenten.
- 4 "Internetconsultatie aanpassing kavelruilvrijstelling gestart", rijksoverheid.nl, 2 april 2024.
- 5 'Ruilverkaveling of kavelruil', historiek.net, 4 december 2019.
- 6 Willems & Smeets notarissen, 'Kavelruil', willemsensmeets.nl.
- 7 *Ibid.*
- 8 *Ibid.*
- 9 *Kamerstukken II 2023/24*, 36550, nr. 1, p. 277 (Voorjaarsnota).
- 10 *Ibid.*
- 11 *Ibid.*
- 12 *Ibid.*, p. 277 – 278.
- 13 *Ibid.*
- 14 *Ibid.*
- 15 H. Silvis en H. van der Meulen, *Evaluatie fiscale vrijstellingen bos en natuur; Wageningen: Wageningen Economic Research 2016*, p. 30.
- 16 *Ibid.*
- 17 'Internetconsultatie aanpassing kavelruilvrijstelling gestart', rijksoverheid.nl, 2 april 2024.
- 18 'Consultatieversie aanpassing kavelruilvrijstelling toelichting', www.internetconsultatie.nl/kavelruilvrijstelling onder Relevante documenten.
- 19 *Ibid.*
- 20 *Ibid.*
- 21 *Ibid.*
- 22 'Beleidskompasformulier voor internetconsultatie', www.internetconsultatie.nl/kavelruilvrijstelling onder Relevante documenten.
- 23 Vereniging van Agrarisch Specialisten in het Notariaat (VASN), 'Reactie op Consultatie Aanpassing voorwaarden kavelruilvrijstelling', www.internetconsultatie.nl/kavelruilvrijstelling onder Reacties op deze consultatie, 29 april 2024, p. 3-4.
- 24 De Nederlandse Orde van Belastingadviseurs, 'Reactie internetconsultatie "Aanpassing voorwaarden kavelruilvrijstelling"', www.internetconsultatie.nl/kavelruilvrijstelling onder Reacties op deze consultatie, 30 april 2024, p. 2.
- 25 J.W.A. Rheinfeld, 'Reactie naar aanleiding van de internetconsultatie "Aanpassing voorwaarden kavelruilvrijstelling"', www.internetconsultatie.nl/kavelruilvrijstelling onder Reacties op deze consultatie, 30 april 2024, p. 2.
- 26 *Ibid.*
- 27 Gerrits & van Gulick Notarissen, 'Reactie op het Conceptwetsvoorstel Aanpassing voorwaarden kavelruilvrijstelling', www.internetconsultatie.nl/kavelruilvrijstelling onder Reacties op deze consultatie, 25 april 2024, p. 6.
- 28 *Ibid.*
- 29 *Tinker v. Des Moines Independent Community School Dist.*, 393 U.S. 503 (1969).
- 30 *Tinker v. Des Moines Independent Community School Dist.*, 393 U.S. 503 (1969); *Bethel School Dist. No. 403 v. Fraser*, 478 U.S. 675 (1986); *West v. Derby Unified School Dist. No. 260*, 206 F.3d 1358 (2000).
- 31 *Bethel School Dist. No. 403 v. Fraser*, 478 U.S. 675 (1986).
- 32 *West v. Derby Unified School Dist. No. 260*, 206 F.3d 1358 (2000).
- 33 *Tinker v. Des Moines Independent Community School Dist.*, 393 U.S. 503 (1969).
- 34 *Barber ex rel. Barber v. Dearborn Public Schools*, 286 F.Supp.2d 847 (2003).

BEN JIJ ONZE NIEUWE REDACTEUR?

NOVUM Magazinne heeft altijd plek voor enthousiaste studenten die onze redactie willen versterken. Schrijf jij graag en vlot, neem je graag het initiatief, en heb je oog voor detail? Dan zijn wij op zoek naar jou!

Als redacteur heb je de vrijheid om je eigen onderwerpen te bepalen en kun je steeds een andere rubriek verzorgen. Zo blijf je betrokken bij het blad op allerlei verschillende manieren. Uiteraard zijn ideeën voor een nieuwe rubriek ook altijd welkom. Indien je slechts eenmalig een bijdrage zou willen leveren aan NOVUM Magazine, is dat ook mogelijk.

Ben je geïnteresseerd of heb je andere vragen?

Neem dan contact met ons op via:

novum@law.leidenuniv.nl

Redactie

Lara Trautwein

Karel Wijdeveld

Yusuf Kolukisa

Jurian Bos

Sjoukje Kraak (hoofdredacteur)

Mathijs de Jong (eindredacteur)

Delaney Diederik

Joris van de Riet

Sabine Pennings

Cas de Koning

Lenn Grutters

